

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od. 15. do 22. ožujka 2005. godine, donijelo je

ODLUKU

I.

Povijesni spomenik – **Despića kuća u Sarajevu** proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na k.č. broj 1303/1 (novi premjer), što odgovara k.č. broj 28,20; mahala XXXVII (stari premjer) – Sarajevo, posjedovni list broj 360, k.o. Sarajevo I, Općina Stari Grad, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite, utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02 i 6/04).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuju se sljedeće zone zaštite:

I. zona zaštite obuhvata prostor definiran u točki I. stavak 2. ove odluke. U toj zoni zaštite, utvrđuju se sljedeće mjere:

- dopušteni su konzervatorsko-resturatorski radovi, radovi na prezentaciji nacionalnog spomenika i radovi redovnog održavanja, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine;

- zabranjeno je obavljanje djelatnosti koje svojim radom (aero-zagađenje, buka, vibracije) mogu uvjetovati negativne efekte po nacionalni spomenik.

IV.

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V.

Svatko, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u toč. II. – V. ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII.

Prema članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

IX.

Danom donošenja ove odluke, sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02, «Službeni glasnik Republike Srpske», broj 79/02, «Službene novine Federacije BiH», broj 59/02 i «Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH», broj 4/03) briše se nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 522.

X.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedateljka Povjerenstva

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 07.2-02-56/05-2
16. ožujka 2005. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I. – UVOD

Na temelju Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, članak 2., stavak 1., "nacionalni spomenik" je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika donijelo je odluku o stavljanju **Despića kuće u Sarajevu** na listu nacionalnih spomenika, pod rednim brojem 522.

U skladu sa odredbama Zakona, a na temelju članka V. stavka 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II. – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka, izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama i radovima na dobru, itd.,
- uvid u sadašnje stanje objekta,
- kopiju katastarskog plana,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Despića kuća je situirana na kutu ulice Obala, Kulina bana i Despićeve ulice. Glavni ulaz u objekt se nalazi iz ulice Despićeve. Objekt je u okviru povijesne jezgre Baščaršije, na lokalitetu koji je nekad bio poznat kao Latinluk¹.

Nacionalni spomenik obuhvata k.č. br 1303/1 (novi premjer), što odgovara k.č. broj 28, 20; mahala XXXVII (stari premjer) – k.o. Sarajevo I, Federacija Bosne i Hercegovine.

Povijesni podaci

«Despića kuća predstavlja prvu poznatu zgradu u Sarajevu koja je u prostornom smislu građena izvan tradicija ovdašnjeg načina gradnje. Ona predstavlja

---

¹ Dio čaršije smješten nizvodno od Latinske ćuprije do mosta Ćumurije, odnosno na prostoru između Gazi Husrev-begova bezistana, današnje ulice Zrinjskog i Štrosmajerove ulice. Pretpostavlja se da je na ovom prostoru i prije dolaska Osmanlija egzistiralo urbano naselje. Naselje je dobilo naziv po koloniji dubrovačkih trgovaca.

jedan od prvih i do danas najbolje očuvanih primjera prodora evropskog stvaralaštva u kulturu ovih prostora.» (Hadžić, str.1.)

Vrijeme izgradnje objekta ne može se sa sigurnošću utvrditi, jer pisмениh tragova nema, ali se, sudeći prema karakteristikama nosivih elemenata, vrstama građevinskog materijala i konstruktivnom sustavu koji je primijenjen na nekim dijelovima, najstariji dio objekta datira u XVII stoljeće.

Posljednja istraživanja potvrdila su tvrdnju da je Despića kuća nastala kao produkt spajanja dvije starije kuće, koje su docnije povezivane stubištem, a tek dogradnjom najmlađeg, istočnog dijela objekta, divanhane i zajedničkog krovišta, konačno povezane u jednu cjelinu. Današnja fasada potječe iz 1882. godine, nastala nakon velikog požara koji je zahvatio sarajevsku čaršiju 1879. godine.

Na objektu Despića kuće primjetne su najmanje četiri faze.

Prva faza

Najstariji dio objekta nalazi se u centralnom dijelu Despića kuće. Vertikalno je razuđen na podrum, prizemlje i kat, a u zadnje dvije etaže smještena su stara soba (u prizemlju) i još jedna prostorija na katu. Podrumi objekta su građeni kamenom vapnencom, dok su u prizemlju i na katu korišteni raznorodni materijali – čerpić i opeka. Zidovi su masivni, a u prizemlju su prozorski otvori zaštićeni demirima i željeznim kopcima.

Druga faza počinje spajanjem ovog objekta sa susjednim, koji se nalazi uz Despićevu ulicu. Ova kuća ima isti broj i raspored prostorija kao i prva, ali su prizemlje i kat građeni od različitih materijala (kombinacija čerpića i opeke). Povezivanjem ovih dvaju objekata stubišnim prostorom, dobio se jedinstven prostor koji je zadržan sve do 1820. godine.

Treća faza razvoja objekta počinje poslije 1820. godine, kada je sa istočne strane urađena dogradnja sa podrumom, prizemljem i katom. U prizemlju je istovremeno dograđena i otvorena divanhana sa tri luka i tri prozora sa demirima i željeznim kopcima, dok je gornja divanhana zatvorena staklom. Ova faza traje do 1879. godine, kada je objekt teško oštećen u požaru. Otvori divanhane su docnije zatvoreni prozorima i baštenskim vratima.

Četvrta faza u razvoju objekta nastaje nakon velikog požara 1879. godine i traje do 1882. godine, kada objekt dobija sadašnji izgled.

Pretpostavlja se da su graditelji današnjeg objekta Despića kuće isti oni koji su bili autori prvih javnih objekata sa tzv. europskom orijentacijom, nastalih u Sarajevu od 1865. do 1866. godine (zgrada Vakufske bolnice, nekadašnje Vojne bolnice, i Vezirskog konaka). To su bila dva graditelja iz Splita – Franjo Linardić, koji je izvodio sanacione radove na temeljima Višegradskog mosta 1875. godine i Franjo Moise².

U kući obitelji Despić utemeljeno je prvo domaće kazalište u Sarajevu, odnosno u Bosni i Hercegovini, što ovom objektu daje poseban značaj. Prve predstave prikazane su oko 1870. godine i igrane su sve do uspostave austrougarske uprave³. Po ovom značajnom kulturnom događaju, prostorija u istočnom krilu Despića kuće i danas se zove pozorišna.

Despića kuća je pretvorena u muzej šezdesetih godina XX stoljeća, na temelju ugovora između obitelji Despić i općine.

² Za njih je karakteristično da su svoje nove građevine vezivali djelomično i za domaće graditeljstvo.

³ Ovo kazalište prozvano je Pozorištem u kući braće Despića i predstavljalo je svojevrsnu senzaciju u to vrijeme. Glavni glumac bio je domaćin kuće, Mića Despić. Prema zapisima hadži Makse Despića, kazališne predstave su se igrale u velikoj ili pozorišnoj sobi i djelovalo je uporedo sa Holmsovim Međunarodnim pozorištem. Oba kazališta pokazuju da je mladi i ekonomsko ojačani građanski i trgovački stalež, pored težnje za materijalnom dobiti, želio primiti manire i navike zapadnoeuropskog svijeta. Kazališna umjetnost je dovela do življe i prisnije komunikacije među ljudima.

U toku rata 1992. – 1995. godine, objekt Despića kuće je u nekoliko navrata bio oštećen. Od posljedica granatiranja 1993. godine, nastala su oštećenja na krovnoj konstrukciji, pokrovu od bakarnog lima, okapnicama i na fasadi. Usljed negativnog utjecaja vode, nastala su oštećenja u enterijeru, a najviše na soboslikanim slojevima koji su predstavljali primjere izuzetne vrijednosti. U istočnom dijelu objekta nastala su veća oštećenja stropnih konstruktivnih elemenata i zidova. Na objektu su prilikom istraživačkih radova evidentirana oštećenja nastala usljed slijeganja objekta, kao i pukotine nastale od gelera.

Iako je objekt u cjelini trebao biti pretvoren u muzej, na katu objekta su sve do 2001. godine živjeli stanari. Usljed neadekvatnog korištenja pojedinih dijelova kuće (kupaonica u malom salonu) i nepostojanja kvalitetnih instalacija, došlo je do pojave čitavog niza oštećenja nastalih usljed curenja vode. Najveća oštećenja uočena su na međukatnoj konstrukciji između pozorišne sobe i sobe na gornjem katu.

Objekt je u cjelini saniran 2001. godine uz pomoć švedske fondacije *Kulturno naslijeđe bez granica, Vlade Kantona Sarajevo i Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta/športa*. U najstarijem dijelu kuće ostala su sačuvana najstarija obilježja ovdašnje kulture stanovanja u XIX stoljeću: musandare, rafe, zidane peći sa lončićima i peškuni. Također, uspjeli su se sačuvati i izuzetno vrijedni primjeri direktnog oslikavanja na drvenim plankama, koji su restaurirani i rekonstruirani.

Danas se nalazi u vlasništvu Muzeja grada Sarajeva. Objekt, iako skromnih dimenzija, ima veliku povijesnu važnost jer predstavlja jedan od rijetkih očuvanih objekata ovog tipa sa jasno prikazanom arhitektonskom poviješću. Vrijednost objekta ima i drugu dimenziju: ona je svjedočanstvo utemeljenja prvog domaćeg kazališta i europski orijentiranog duha obitelji Despić.

2. Opis dobra

Objekt Despića kuće ima pravokutne temelje, dimenzija 10,36 (zapadna strana) x 18,40 (južna strana) m. Sa istočne strane, dužina objekta iznosi 10,53 m, dok sa sjeverne strane dužina iznosi 18,10 m. Glavni ulaz u objekt se nalazi sa zapadne strane iz Despićeve ulice. Sa južne strane nalazi se bašta, a sa sjeverne aneks koji je rekonstruiran u gabaritima temelja pronađenih tokom izvođenja radova.

Objekt se sastoji od podruma, prizemne i katne etaže.

Podrumska etaža sastavljena je iz dva zasebna dijela i treće prostorije, koja je otkrivena prilikom istraživačkih radova.

Veći podrum nalazi se sa istočne strane objekta i ima dimenzije 5,60 x 4,60 m. Pristup u njega ostvaren je sa južne strane (iz dvorišta), odakle se jednokrakim stubištem silazi na kotu poda koja iznosi -2,25 m. Na sredini podrumске prostorije nalazi se drveni stup, presjeka 29/29 cm i sedlom, presjeka 30/30 cm na koji naliže pritesana drvena greda, dimenzija 29/29 cm, koja je položena u smjeru sjever-jug. Prije konzervatorsko-restauratorskih radova, na ovu konstrukciju je bila položena polumontažna armirano-betonska konstrukcija, debljine 23 cm. Kota temelja se nalazi na dubini od 2,47 m ispod kote terena. (*Podaci iz Elaborata Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta/športa*)

Manji podrum nalazi se u zapadnom dijelu objekta i ima dimenzije 3,70 x 3,35 m. Ulaz se nalazi u prizemnom dijelu divanhane, u neposrednoj blizini ulaznih vrata, odakle se jednokrakim stubištem, širine 1,03 m, silazi na razinu poda, koji iznosi -2,05 m. Na sredini ove prostorije nalazi se drveni stup, presjeka dimenzija 21/17 cm, sa sedlom presjeka dimenzija 22/18 cm, na koje je oslonjena drvena tesana greda presjeka dimenzija 22/22 cm, položena u smjeru istok-zapad. Stropna konstrukcija podruma je drvena i sastavljena je od drvenih pritesanih poluoblica, dimenzija 11/22

cm, položenih u glineni naboj, debljine 15,5 odnosno 26,5 cm. Ova konstrukcija oslonjena je na drvene grede, dimenzija 15/10. Kota temelja se nalazi na dubini od 2,30 m ispod kote terena. Treća prostorija, zvana **skrivalica**, otkrivena je u centralnom dijelu objekta. Dimenzije ove prostorije iznose 5,41 x 3,91 m. Nalazi se na razini od -1,93 m. Prilikom istraživačkih radova, nije otkriven nikakav otvor koji bi predstavljao ulaz u nju.

Podrumske prostorije su ukopane za cca 2,50 m ispod razine postojećih prometnica i relativno su blizu rijeke Miljacke. Prije radova na sanaciji objekta, ugrožene površine objekta nisu bile zaštićene nekakvom hidroizolacijom, tako da je njihova visoka vlažnost onemogućavala korištenje. Istraživačkim radovima, kojima su otvorene sonde sa vanjske strane objekta, sa bočnih strana objekta, kao i u podrumskim prostorijama, utvrđeno je da su temelji objekta izvedeni od lomljenog kamena i da su iste širine kao i podrumski zidovi objekta. Kota temelja se nalazi na dubini od cca 30 cm ispod razine podrumskih podova. Podnu površinu podrumskih prostorija sačinjavala je opečna tuga, dimenzija 24x24x4,5 cm, dok je istočni podrum popođen pločama lomljenog kamena⁴.

Prizemna etaža

Glavni ulaz u objekt Despića kuće nalazi se sa zapadne strane, kroz vrata širine 1,07 m. Ovim ulazom dolazi se u prostor **divanhane**, koja funkcionalno povezuje sve prostorije smještene u prizemlju. Dimenzije ove prostorije su 11,24 x 3,22 m. Zidovi divanhane izrađeni su od opeke, debljine 64 cm. Sa južne strane smještena su tri otvora, širine 2,56 m, od kojih je centralni ulaz u objekt iz prostora bašte.

Stropna konstrukcija divanhane je drvena, bez ikakvog nasipa. Debljina stropne konstrukcije iznosi 23 cm, a sačinjavaju je tesane drvene grede, dimenzija 14/16 cm, položene na međusobnom razmaku od 43 cm. Međuprostor između ovih greda bio je ispunjen opekam austrijskog formata. Donja površina plafona izvedena je drvenom oplatom od daske, debljine 2,54 cm, na koju je pokovana trstika i preko koje je postavljen sloj vapnene žbuke, debljine cca 2 cm.

Podna obloga divanhane je različita. Sa zapadne strane, na potezu uz glavni ulaz, upotrijebljene su mozaik-pločice. Središnji dio je bio izbetoniran, dok je u dijelu divanhane na istočnoj strani bio upotrijebljen klasični parket. Posljednjim konzervatorsko-restauratorskim radovima je umjesto betona i parketa upotrijebljena opekarska tuga.

Iz prostora divanhane, vratima širine 95 cm, ulazi se u **veliku ili pozorišnu sobu sa garderobom**, smještenu sa istočne strane objekta. U odnosu na ostale dijelove objekta, ova prostorija je, uz prostoriju koja je smještena na katu, najmlađa. Prije radova na sanaciji, nalazila se u vrlo lošem građevinskom stanju. Tom prilikom uočena su velika konstruktivna oštećenja zidova, kao i oštećenja horizontalnih drvenih hatula, koje su na nekim mjestima uz razinu poda u potpunosti istrulile.

Dimenzije ove prostorije su 6,95 x 4,54 m. Širina ove prostorije sa južne strane iznosi 5,07 m, gdje se nalaze dva prozorska otvora, širine 1,13 m.

U pozorišnoj sobi izvedena je drvena stropna konstrukcija, koja se oslanja na poprečnu nosivu tesanu drvenu gredu, presjeka 33,5/23,5 cm. Debljina stropne konstrukcije iznosi ukupno 43 cm. Sastavljena je od tesanih greda, dimenzija 14/26 u naboju od ilovače, debljine 14, odnosno 28 cm, položenim na planke, dimenzija 15/10 cm. Plafon je prije posljednjih konzervatorsko-restauratorskih radova bio izveden od trstike, koja je bila pokovana po gredama i na koju je bio nanesen sloj

⁴ Podaci iz Elaborata Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta/športa

vapnene žbuke. Sa donje strane ovih greda su, nakon skidanja sloja žbuke, otkriveni slikani slojevi sa cvjetnim dekoracijama. U ovoj prostoriji se sa istočne strane nalazi zazidan prozorski otvor, dimenzija 81 x 165 i dubine 55 cm. Pod ove sobe je za 30 cm viši od razine poda divanhane.

Sa sjeverne strane pozorišne sobe nalazi se **garderoba**, dimenzija 4,49x1,17 m. Posljednjim intervencijama, 2001. godine, otvorena su zazidana vrata na istočnoj strani objekta. Na sjevernom zidu prostorije nalazi se zazidani prozorski otvor. Sa iste strane, uz sjeveroistočni kut sobe, nalazi se manji prozorski otvor, širine 77 cm. Debljina zidova iznosi od 60 do 70 cm. Pod prostorije je urađen opekarskom tuglom, položenom u postojeći zemljani naboj.

U središnjem dijelu objekta, koji se prema izgledu konstruktivnih elemenata objekta smatra najstarijim, nalazi se tzv. **babina soba**⁵. Ulazna vrata u ovu sobu se nalaze sa zapadne strane uz postojeće centralno stepenište, koje vodi na kat. Dimenzije ove prostorije iznose 4,10x 5,22 m. Razina poda je 5 cm viša od razine na kojoj se nalazi divanhana.

Na južnom zidu ove prostorije nalaze se dva prozorska otvora, širine 85 cm, sa metalnim kopcima (koji su predstavljali određenu protivpožarnu zaštitu) i demirima, što ukazuje na činjenicu da je nekada ovo bio vanjski zid objekta. U sjevernom dijelu ove prostorije nalazi se drvena, bogato ukrašena musandra, iza koje se nalazi trokrako drveno stubište novijeg datuma, koje vodi na kat do prostorije tzv. **kubelije**. Širina stubišnih krakova iznosi 1,15 m. U prostoriji se nalazi i zidana, kaljeva peć. Podna konstrukcija je od drvenih dasaka, debljine 42 mm.

U zapadnom dijelu objekta se nalazi tzv. **stara soba**, koja ima dimenzije 3,68 x 5,06 m. Sa zapadne strane, prema ulici Despićevoj, nalaze se dva prozorska otvora, širine 1,09 m. Sa južne strane nalazi se dolaf sa dvoja drvena vrata, čija širina iznosi 1,02 m, a dubina 52 cm. Sa istočne strane se, približno na sredini sobe, nalazi još jedna manja niša. Razina poda ove prostorije je viša za 35 cm od razine poda divanhane.

Kamenim dvokrakim stubištem, širine cca 1,25 m, dolazi se na **katnu etažu**, koja skoro u potpunosti odgovara prostornoj dispoziciji prizemlja objekta, s tim da je **gornja divanhana** manjih dimenzija nego divanhana smještena u prizemlju, iz razloga njezinog pregrađivanja u cilju dobijanja novih prostorija.

Prostor hodnika ima dimenzije 2,73 x 5,10 m i sa dva prozora, širine 1,00 m, orijentiran je prema južnoj strani i bašti. Pod ove prostorije pokriven je drvenim daskama, debljine 42 mm.

Jugozapadna soba smještena je iznad ulaznog dijela i ima dimenzije 3,80 x 3,43 m. Orijentirana je prema jugu, gdje se nalaze dva prozorska otvora, širine cca 1,00 m, i prema zapadu sa jednim prozorskim otvorom, širine 1,02 m.

Pregrađivanjem divanhane dobila se još jedna prostorija dimenzija 4,32 x 2,67 m, smještena u južnom dijelu objekta, a koja je predstavljala predsoblje velike sobe.

Vizitna soba ima dimenzije 6,16 x 4,93 m, odnosno 5,32 m, mjereno na južnoj strani objekta. Orijentirana je na južnu stranu, gdje se nalaze dva prozorska otvora, širine cca 1,04 m. Ulaz u ovu prostoriju ostvaren je dvokrilnim drvenim vratima, širine 1,67 m. Podna obloga je od drvenih dasaka, debljine 42 mm. Pregrađivanjem velike sobe na cca 1/3 dužine, nastala je još jedna prostorija koja je orijentirana sa dva prozorska otvora prema sjeveru. Dimenzije ove prostorije su 4,78 x 3,09 m. Pod je također urađen od dasaka, debljine 42 mm. Ova je soba poznata i pod nazivom mali salon.

---

⁵ Babo je bio nadimak hadži Makse Despića.

Kubelija se nalazi u centralnom dijelu katne etaže, iznad babine sobe. Prostorija je dimenzija 4,18 x 5,77 m. Debljine zidova kreću se od 55 cm (sa sjeverne) do 77 cm (sa istočne i zapadne strane). U odnosu na razinu poda ostalih dijelova katne etaže, pod u kubeliji je niži za 52 cm. Ulaz u ovu sobu nalazi se sa zapadne strane, odakle se jednokrakim drvenim stubištem, širine 90 cm, silazi na razinu 3,22 m. Na južnom zidu kubelije se nalaze dva prozorska otvora sa metalnim kopcima i demirima čija širina iznosi cca 90 cm sa unutrašnje i 68 cm sa vanjske strane prostorije. Ova prostorija je pokrivena koritastom tavanicom koja se sastoji od mreže gusto poredanih remenata na koje su horizontalno pokovane daske, trstika i vapnena žbuka kao završni sloj. Ovakav način pokrivanja unutrašnjih prostorija nije rijedak u tradicionalnoj arhitekturi.

Između ove prostorije i velike sobe, postojala je direktna komunikacija koja je nekada zazidana. Pristup u kubeliju je moguć i stubištem koje vodi iz babine sobe.

Posljednja soba katne etaže nalazi se iznad stare sobe. Ima dimenzije 3,74 x 5,21 m. Orijentirana je prema Despićevoj ulici sa dva prozorska otvora, širine cca 1,05 m.

Otvorom, koji se nalazi iznad galerije (gornje divanhane), izlazi se u **potkrovlje** kuće, gdje je na drvenoj tavanici izveden nasip od šljake, izuzev iznad kubelije, gdje je prodor koritaste drvene tavanice, visine 42 cm, obložen slojem ilovače.

Drvena krovna konstrukcija pripada sustavu trostruke stolice sa veznom gredom. Puni vezači dijele tavanski prostor u pet polja različitih širina. Pošto je objekt doživio teška oštećenja prilikom požara 1879. godine, 1882. godine izvršeni su sanacioni radovi, tako da današnja krovna konstrukcija potječe iz tog perioda. Preko krovne konstrukcije rogova položena je drvena oplata na koju je pokovan lim.

U krovu su vidljive intervencije na utezanju objekta, a koje su nastale tokom vremena austrougarske uprave u BiH, ali i u nekim kasnijim vremenskim periodima. Primjetno je prisustvo raznih vrsta zatega, kako onih od plošnog željeza (austrougarski period), tako i onih od okrugle armature (šezdesete godine XX stoljeća).

U prostoru tavana izvedeni su betonski jastuci, dimenzija 70x80x30 cm i 80x115x30 cm, u koje su učvršćene neke od spomenutih zatega. Ovi jastuci naliježu na istočni zid kubelije.

Dimnjaci Despića kuće ozidani su opekom običnog formata. Sa vanjske strane ozidani su fasadnom opekom.

Sa sjeverne strane je dozidan aneks Despića kuće u kome su smještene sanitarije (u prizemnom dijelu) i kuhinja (na dijelu podesta između prizemlja i kata). Dimenzije ovog novog dijela iznose 2,39x6,79 m. Urađen je suvremenim građevinskim materijalima. Na taj su način sve instalacije vodovoda i kanalizacije izmještene u ovaj dio objekta, koji, i u konstruktivnom smislu, funkcioniра potpuno neovisno od Despića kuće.

Objekt Despića kuće građen je kombinacijom lomljenog kamena i opeke austrijskog i normalnog formata. Temelji su uglavnom od lomljenog kamena sa vapnenom žbukom kao vezivom, dok su zidovi većim dijelom od opeke. Stropna konstrukcija je drvena, mada su u intervencijama koje su izvedene šezdesetih godina XX stoljeća upotrebljavani suvremeni materijali i konstrukcije.

Dekoratívna obrada fasada svedena je na dijelove konstruktívne i dekoratívne plastike, kao i na brojne prozorske otvore.

Južna fasada je bogatije oblikovana od ostalih. Osim horizontalne podjele, a koju dodatno naglašavaju bogato profilirani horizontalni vijenci i veliki broj prozorskih otvora složenih u dva horizontalna reda, na ovoj fasadi se uočava i vertikalna podjela

kojoj doprinosi sedam redova pilastara, koji fasadu dijele na šest vertikalnih polja. Pilastri u prizemlju imaju dorski, a pilastri na katu korintski kapitel.

Ritam vertikalnih polja i prozorskih otvora na fasadi nije ujednačen, tako da je primjetna razlika istočnog i zapadnog dijela objekta, što se može dovesti u vezu sa pojedinim funkcijama u enterijeru. Na prostoru, u kome se nalazi divanhana, vertikalna polja između pilastara su znatno šira od vertikalnih polja smještenih sa istočne strane, tako da je i broj prozorskih otvora različit. Na zapadnoj strani postavljena su po dva, dok je sa istočne strane postavljen po jedan prozorski otvor u svako polje.

Prozori gornjeg horizontalnog reda su uokvireni horizontalnim profiliranim vijencima i dodatno naglašeni bogato profiliranim horizontalnim natprozornikom. U ovom redu ima ukupno devet prozorskih otvora, od čega je jedan slijepi. Prozori donjeg horizontalnog reda završeni su u formi blagog polukružnog luka sa naglašenim centralnim istakom. Postoje ukupno tri prozorska otvora smještena uz istočni kut objekta, od kojih je jedan slijepi.

Prostorija prizemne divanhane je osvijetljena sa tri široka, lučno završena otvora, od kojih centralni predstavlja ulaz u objekt iz bašte.

Na zapadnoj fasadi se nalaze po dva prozora u prizemlju i dva na katu objekta. Neposredno uz jugozapadni kut objekta nalazi se glavni ulaz. Vrata su naglašena profiliranim dovratnicima i lučno završenim nadvratnikom koji izlazi iz ravni zida.

Sjeverna fasada u likovno oblikovnom smislu nema vrijednosti. Prema geodetskom snimku iz 1968. godine, vidljivo je da je na ovoj strani bio dozidan aneks, koji je prilikom posljednjih radova 2001. godine rekonstruiran.

Istočna fasada nema nikakvih dekoracija, izuzev kružnog prozorskog otvora, kojim je osvijetljen prostor tavana.

Profilirani okviri prozorskih otvora prizemlja i kata, vertikalni pilastri i horizontalni vijenci objekta u kolorističkom tretmanu kontrastiraju sa osnovnim tonom fasade. Trenutno je zgrada ofarbana narančastom bojom, dok su vijenci i ostale profilacije u sivoj boji.

Svi vijenci objekta urađeni su uz postepeno smicanje horizontalnih redova opeke, nakon čega su ožbukani i dotjerani uz pomoć profiliranih limenih šablona i drvenih vođica. Objekt je završen krovom blagog nagiba i pokriven limom.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Rješenjem Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NR BiH iz Sarajeva, broj 920/51, od 24. listopada 1951. godine, Despića kuća je bila stavljena pod zaštitu države i upisana u Registar nepokretnih spomenika kulture.

Dobro se, pod nazivom Despića kuća i rednim brojem 522, nalazilo na Privremenoj listi Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

1820. godine – dozidana pozorišna i velika soba, divanhana i stepenište

1882. godine – sanacioni radovi na izgorjeloj krovnoj konstrukciji

1960. godine – postavljene zatege od okruglog betonskog željeza

1990. godine – izmijenjen krovni pokrivač, upotrijebljen bakarni lim

2000. godine – izvršeni istraživački radovi:

- izvršeno otvaranje sonde sa istočne strane uz vanjski zid objekta, dimenzija 0,70 x 0,90 m, sa ciljem utvrđivanja dubine temelja objekta;
- izvršeno otvaranje sonde u babinoj sobi, dimenzija 1,28 x 0,75 m;
- izvršeno otvaranje sonde u zapadnom podrumu, dimenzija 1,00 x 0,55 m, sa ciljem utvrđivanja dubine temelja objekta;
- izvršeno otvaranje dviju sondi u istočnom podrumu, dimenzija 1,55 x 0,70 m i 0,50 x 0,50 m;
- izvršena analiza oštećenja u enterijeru objekta – zidovi, stropovi i podovi;
- izvršena analiza oštećenja međukatne konstrukcije sa identifikacijom slojeva;
- izvršena analiza oštećenja krovne konstrukcije i krovnog pokrivača⁶;
- izvršeno tehničko snimanje i iscrtavanje osnova i presjeka objekta sa grafičkom prezentacijom oštećenja;
- izvršeno tehničko snimanje i iscrtavanje stolarije sa karakterističnim detaljima;
- izvršena analiza oštećenja na fasadama;
- izvršena laboratorijska analiza žbuke na fasadama⁷;
- izvršena analiza tona i vrste boje na fasadama

2001. godine – izvršeni sanacioni i konzervatorsko-restauratorski radovi⁸ koji su obuhvatili:

⁶ «**Austrougarsko krovništvo** bilo je u vrlo dobrom stanju usprkos malom požaru do kojega je došlo u toku rata. Požar je zaustavljen vrlo brzo, čime je spriječeno veće razaranje. Naša je želja bila da ova građevina ostane netaknuta i da uvjerimo domaće stručnjake da ništa ne mijenjaju. Postojalo je jako mišljenje i želja da se „ispravi“ ugao nagiba krova, kao i da se krovništvo obnovi novim krovštem većih dimenzija. Problem je bio pronaći metodu izračuna koja bi i teoretski pokazala da bi ono što je stajalo 100 godina moglo nastaviti postojati i u budućnosti. U tome smo dobili pomoć švedskog građevinskog inženjera, Kristera Berggrena. Došli smo do zaključka da je potrebno dodati nekoliko dasaka na svakoj strani nekih od najslabijih dijelova krovništva.» (Izveštaj CHwB – Kulturno nasljeđe bez granica)

⁷ «**Analiza različitih materijala** izvedena je detaljno zbog kombinacije različitih materijala koje ni na koji način nismo htjeli mijenjati. Imali smo jedan dio od nepečene opeke, jedan od kamena i jedan izrađen kombinacijom nepečene opeke i austrougarskog crijepa. Čitali smo o intervencijama koje su učinjene tokom godina i analizirali moguće razloge. Iz te analize izvukli smo zaključak o vrlo mogućoj povijesti, odnosno načinu na koji su ove kuće u konačnici pretvorene u jednu građevinu. Povijest građevine ranije nije bila poznata jer o ovoj transformaciji nije bilo sačuvanih dokumenata.

⁸ Naš doprinos bio je otkrivanje i analiziranje povijesti i evolucije ove kuće, kao i njena restauracija i konzervacija u svrhu njzine funkcije muzeja. Prilikom analize evolucije ove građevine naišli smo na dio domaće graditeljske povijesti Sarajeva o kojemu se nikad nije pisalo. To je prvi takav rad. Nadamo se da će ga muzej grada moći nastaviti i da će se uz ovo znanje saznati više i o drugim građevinama. Naš drugi veliki doprinos u procesu konzervacije bilo je rješenje koje smo primijenili protiv zemljotresa. Nismo radili s kamenim serklažom koji je upotrebljavan prije uništenja tolikog dijela spomenika. Prvo smo koristili mogućnosti koje su pružale hatule, drveni spojevi u zidovima. Koristili smo i čelične spojeve koji su za građevinu imali paralelnu funkciju s normalnim spojevima. U uglove i na tavan dodali smo spojeve i sve ih povezali. Posebna rješenja projektirana su za otvore na dodanom aneksu, gdje smo izradili „prstenove“ oko dovratnika. Konzervaciju tavanice nismo dovršili i o različitim mogućnostima za to želimo razgovarati s nekoliko stručnjaka, po mogućnosti u okviru seminara. Tavanica je sad u onakvom stanju u kakvom smo je i zatekli, s nekoliko malo labavih dijelova. To je, međutim, jedan od načina za njeno očuvanje, da se ona zaista pokaže onakvom kakva je bez bilo kakvih izmjena koje bi bile neizbježni dio svake konzervacije. S obzirom da je riječ o muzeju, u njemu moraju postojati sigurnosni uređaji protiv požara i pljačke. U aneks smo uključili sistem za dojavu požara, kao i jednostavan sigurnosni sistem nadzora s prostorijom za nadzor. Međutim, muzej mora imati i jači sistem mehaničke zaštite. Projektirali smo željezne šipke koje se mogu izvući i kojima se tokom noći zatvara galerija u podrumu.» (Izveštaj CHwB)

- čišćenje objekta;
- uklanjanje sloja šuta iz međukatne konstrukcije i tavanica;
- izradu drenaže oko objekta;
- izradu hidroizolacije oko i u objektu;
- demontaža podne konstrukcije podruma sa postavljanjem tampon-sloja tucanika da bi se reducirao prodor kapilarne vlage u prostoriju i konstrukciju;
- zamjenu dotrajalih nosivih elemenata u podrumu objekta;
- izradu kvalitetnih ležišta za drvene konstruktivne elemente u zidovima podruma;
- uklanjanje dijelova konstrukcije koji su urađeni od betona;
- uklanjanje betonske podloge u prizemlju u prostoriji divanhane i polaganje opekarskih tugla blokova;
- izrada željezne rešetke za vrata koja vode u zapadni podrum;
- popravku stropne konstrukcije;
- žbukanje zidova prizemlja pozorišne i velike sobe;
- čišćenje, opravku, kitovanje, brušenje i bojenje kompletne stolarije u objektu;
- izrada klupica od bakarnog lima;
- izrada opšava vijenaca od bakarnog lima;
- sanacija oštećenja na tavanici pozorišne sobe sa konzervatorsko-restauratorskim radovima na slikanim slojevima⁹;
- 2006. godine su izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi (Esad Vesković, slikar-restaurator) na slikanim dekoracijama stropa pozorišne sobe, te olučaste tavanice u kubeliji. Obje tavanice su u potpunosti prezentirane javnosti;
- sanacija oštećenja (pukotina) na unutrašnjoj kupoli kubelije sa sanacijom slikanih slojeva;
- čišćenje zidova blagim deterdžentima sa konzervatorsko-restauratorskim radovima na moleraju;
- demontažu i ponovnu montažu pregradnog bondruk zida između velike i sjeverne sobe na katu objekta;
- demontažu i ponovnu ugradnju dvokrilnih vrata između velike i sjeverne sobe na katu objekta;
- izradu kompletno nove podne konstrukcije po uzoru na postojeću;
- otvaranje ranije zazidanih vrata na istočnoj strani objekta;
- izradu nove podne obloge od opekarske tugle u prostoriji garderobe;
- izradu novih vrata koje povezuju objekt sa aneksom;
- izradu i postavljanje novih zatega;

---

⁹ «Kad je riječ o uništenom **međuspratu, naišli smo na novi problem nakon što smo pronašli oslikanu tavanicu**. Morali smo je zadržati u netaknutom stanju, tako da smo morali postaviti postojeće grede i istovremeno iskoristiti prostor te konstrukcije. Poteškoće su porasle zbog spojeva koji su se ukrštali u konstrukciji. Kako bismo visinu grede sveli na minimum, postavili smo čeličnu gredu koja drži krajeve postojećih i novih drvenih greda. Oslikavanje je urađeno direktno na konstrukcijskim gredama, od kojih su neke bile previše trule da bi mogle imati konstrukcijsku funkciju. Željeli smo spasiti oslikanu dekoraciju, tako da smo donji dio vrlo pažljivo odrezali, te ga zalijepili i vijcima pričvrstili za nove grede. Jedan dio slike u potpunosti je uništen vodom. Taj dio smo samo zamijenili novim daskama jednake širine kao što su originalne. One neće biti oslikane, nego samo prefarbane temeljnom bojom tavanice. U ostalim dijelovima interijera sve što smo mogli ostavili smo u izvornom obliku. To se odnosi na drveni pod, kao i na podove obložene pločicama, zidove s otisnutim šablonima i svu stolariju, vrata, ormare s policama i prozore. I u ovom slučaju uvjerali smo osoblje muzeja da ništa ne uljepšavaju, nego da zaista pokažu kako je sve izgledalo, da pokažu materijale s dotrajalim dijelovima kako bi naglasili starost i prikazali život koji se tu odvijao.» (Izveštaj CHwB)

- ojačavanje postojeće krovne konstrukcije;
- pokrivanje krova bakarnim limom sa ugradnjom horizontalnih i vertikalnih oluka;
- sanaciju oštećenja na fasadama – ravnih i elemenata sa profilacijama¹⁰;
- gletovanje profiliranih dijelova na fasadama sa ravnanjem;
- bojenje fasade vapnenom bojom sa svim pregradnjama;
- izrada niša za instalacije;
- izrada elektro, gromobranske, telefonske i gasne instalacije;
- dogradnja aneksa sa novom vodovodnom i kanalizacionom instalacijom;
- objekt je u potpunosti utegnuto armaturnim sajlama i zategama od kovanog željeza na pozicijama gdje bi trebali biti horizontalni serklaži (prizemlje-kat i kat-tavan), kako bi se osigurao jedinstven konstruktivni rad objekta zidanog materijalima različitih modula elastičnosti, a ova intervencija ujedno i služi kao aseizmička mjera

5. Sadašnje stanje dobra

Zbog nedavno završenih konzervatorsko-restauratorskih radova, objekt se nalazi u dobrom stanju. Usljed intenzivnog prometa, koji se odvija Despićevom ulicom, primjetna su manja oštećenja na fasadi, nastala usljed odbijanja vode sa kolovoza.

6. Specifični rizici

Nema specifičnih rizika.

III. - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo je donijelo odluku kao u dispozitivu.

Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

- A. Vremensko određenje**
- B. Povijesna vrijednost**
- C. Umjetnička i estetska vrijednost**
  - i. Kvaliteta obrade
  - ii. Kvaliteta materijala
  - iii. Proporcije
  - iv. Kompozicija
  - v. Vrijednost detalja
  - vi. Vrijednost konstrukcije
- D. Čitljivost (dokumentarna, znanstvena, obrazovna vrijednost)**
  - ii. Svjedočanstvo o povijesnim mijenama
  - iii. Djelo značajnog umjetnika ili graditelja

¹⁰ «Cementni malter je uklonjen i zamijenjen krečnim malterom, te obojen bojama koje se vezuju za pravoslavne građevine. Tražili smo ranije slojeve boje kako bi saznali kako je fasada bila obojena u različitim vremenskim periodima i u koliko različitih boja. Odabrali smo boju terakote prema jednom od ranijih slojeva. Međutim, ne raspolažemo podacima o vremenu iz kojeg potiču ti slojevi, nego samo o redosljedu kojim su nanošeni. Ponovno smo izgradili srušeni aneks koji je postojao ranije u stražnjem dijelu i u taj dio postavili smo sve vodovodne cijevi kako bi originalna građevina ostala netaknuta.» (Izvjestaj CHwB)

- iv. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru
- v. Svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom razdoblju
- E. Simbolička vrijednost**
  - iii. Tradicionalna vrijednost
  - iv. Vežanost za rituale ili obrede
  - v. Značaj za identitet skupine ljudi
- F. Ambijentalna vrijednost**
  - i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline
  - ii. Značenje u strukturi i slici grada
  - iii. Objekt ili skupina objekata je dio cjeline ili područja
- G. Izvornost**
  - i. Oblik i dizajn
  - ii. Materijal i sadržaj
  - iii. Tradicija i tehnike
  - iv. Položaj i smještaj u prostoru
  - v. Duh i osjećanja
- H. Jedinственost i reprezentativnost**
  - i. Jedinственost ili rijedak primjerak određenog tipa ili stila
- I. Cjelovitost**
  - i. Fizička cjelovitost (kompaktnost)
  - ii. Homogenost

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja povijesnog spomenika Despića kuća u Sarajevu nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

- 1953. Mladenović, Ljubica, *Stara Despića kuća, Oslobođenje Sarajevo*, str. 7., 7. travanj 1953.
- 1973. Lešić, Josip, *Pozorišni život Sarajeva (1878. – 1918.)*, Svjetlost, Sarajevo, 1973.
- 1985. Skarić, Vladislav, *Izabrana djela, knjiga II, Prilozi za istoriju Sarajeva*, str. 64.-65., Veselin Masleša, Sarajevo, 1985.
- 1999. Elaborat o stanju ugroženosti Despića kuće u Sarajevu, Muzej grada Sarajeva, veljača 1999.
- 2000. Hadžić, Azra, Ninković, Aleksandar, Hašimbegović, Emina, *Despića kuća Sarajevo, Sanacija i rekonstrukcija, I. faza – Detaljni tehnički snimak objekta*, Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa BiH, travanj 2000.

Izveštaj švedske fondacije CHwB – Kulturno naslijeđe bez granica - o izvršenim radovima na objektu Despića kuće u Sarajevu

Dokumentacija Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta/športa

Dokumentacija Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Kantona Sarajevo

Dokumentacija i biblioteka Bošnjačkog instituta u Sarajevu

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Mirzah Fočo, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za graditeljske cjeline i kulturne krajolike
u Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika*